

מְדִינַת יִשְׂרָאֵל וְאַרְץ־יִשְׂרָאֵל

מעין מכתב גלוי להרב ר' יוסף דוב סולובייצ'יק מאת מ. מייזליש

אחת השכחות הנכאבות ביותר, ואם תמצא לומר — הנפשעות ביותר בתולדותינו.

נצייר לנו בדמיונונו — אויה לנו שלדמיון אנו צריכים — שלא אירע מה שאירע באירופה, ובמזרחה של אירופה, בפולין, רומניה, הונגריה, טשיכוסלובקיה וכו' יושבים מיליוני יהודים חיים, בתנאים של היום, בהסגר המשטר הקומוניסטי (כלום אפשר לשער עומק וכובד פגיעתו של משטר זה באותה יהדות גדולה וצפופה ושוקקת-חיים!), או גם בתנאי החיים ששררו באותן ארצות לפני מלחמת-העולם השנית, בתנאי השעבוד והדל-דול של פולין, בהשפלות והגבלות של רומניה והונגריה וכו'. נצייר לנו בדמיונונו שנוכח מציאות יהודית גדולה זו הסובלת, אסירת העוני וחסוכת-המחר, מושפלת עד שאל תחתיה ממש בתוך ערי הגויים הפנויות על תלן, בקעה ועלתה, כשמש צדקה, מדינת ישראל בארץ ישראל. כלום היה עולה אז על לבו של אדם אחד מישראל, כל-שכן אדם אחד מאותו ישראל נענה ונדפא שבמזרחה אירופה, ש"המושג ישראל איבד את המשיחיות שבתוכו"? כלום לא היתה מדינת-ישראל, פתחת-השערים וזוהרת-מחרים, מגינה את כל חשכת החיים היהודיים האלה בארצות-ישראל? מ ש י ח י ד ו ו ק א, שמעביר רטט בכל עצמותיו ובכל עצמותו של כל יהודי באשר הוא? כלום לא היו אז מנשקים את שולי בגדו של שליח הבא משם, ממדינת ישראל? (קראנו בעתונים בלב קרוע ומורתח, כיצד קיבלו יהודי רוסיה את נציגי מדינת ישראל בהופיעם ראשונה בתוכם).

אלא שבא השוחט ("אשוחט דעלמא קאי") ושחט את ישראל שבאירופה, שחט את היהודים הרעבים, אלה הנושאים הנענים של "שאלת היהודים" הניצחת. אפשר — יהרהר נא האומר זאת בינו לבין עצמו — אפשר

באשר הוא — את ארץ ישראל ההיא, הבלתי-ממשית, החומשית, הרחוקה לא רק מרחק אלפי מילין במקום אלא גם מרחק אלפי שנים בזמן, שהעבירה פעם רטט בכל עצמותיהם. זו, כנראה וכאמור, עובדה היא, עובדה שברגש, וראוי להתחקות על שרשיה.

בשיחה האמורה נתלה חסרון זה, אם כי לא בהטעמה מפורשת, במערכה הדתית במדינת ישראל, שאינה כתיקונה, "חבל", נאמר שם בין השאר, "שראש הממשלה, מר דוד בן-גוריון, איננו תופס מה חשובה היא הדת לישראל: רק בכוחה אפשר למשוך את הנוער ולדרוש ממנו הקרבה עצמית והגשמה עצמית". האומנם זוהי הסיבה להעדרו של אותו רגש יהודי-היסטורי לגבי מדינת ישראל? ואם היו עומדים בראש מדינת ישראל אנשי-דת מובהקים, והיו מתקנים בה תקנות של דת אלו ואלו, כלום היה זה משנה את אופיה הפללי, המוחשי-מציאותי, של מדינת ישראל? כלום היה הופך לדבר שבקדושה — קדושה במובן הדתי המובהק — את תעשייתה וחקלאותה, את יצואה ויבואה, את צבאה ואת אימונו, את מדעה ואת מדיניותה, אפילו את חינוכה האוניברסיטאי והטכניוני למשל, — את כל ממשיותה הרוחנית, הדבוקה בחיים של ממש ובצרכי חיים של ממש? כלום היתה ארץ-ישראל זו, אפילו ר' יצחק מאיר לוין עומד בראשה, מושכת לעלות אליה אותם "בחורים שלומדים הנדסה אלקטרונית, מתמטיקה גבוהה, פיסיקה גרעינית (ה)מפרישים מזמנם כדי ללמוד בש"ס ופוסקים"? הרי ש"ס ופוסקים אפשר ללמוד בכל מקום, והנדסה אלקטרונית וכו' ודאי שאפשר ללמוד במ. א.י. טי. לא פחות מאשר בטכניון החיפאי. ובחור-יחמד אלה הן לא טעמו מימיהם — בזה יודה גם הרב סולובייצ'יק — אותו "רטט בכל העצמות" למשמע השם ארץ-ישראל.

אבל שאלת עליתו או אי-עליתו של הנוער האמריקני לישראל הוא ענין בפני עצמו, ולא בו הדברים אמורים.

במוסף לשבת של "ידיעות אחרונות" ביום ו', י"ב במרחשון תש"ך, נתפרסמה שיחה עם הרב ר' יוסף דוב סולובייצ'יק. בעל השיחה, אליעזר ווייזל, מספר, כי לשאלתו: "ומה בדבר עלייתו של הנוער היהודי הזה (החרדי שבאמריקה) לישראל", השיב הרב: "זה חלום" — "כן, חלום יפה, אבל, מסופקני, אם יתגשם. הנוער והיהודים בכלל אינם נמשכים עוד אל ישראל, כפי שנמשכו אליה פעם. הם מתעניינים בה ויעשו הפל למענה, אבל לא ישתקעו בה. הסיבה? בשנים האחרונות חל מיפנה בגישתו של היהודי האמריקני לישראל. לדוגמה: זוכרני — כאשר אני הייתי נער צעיר, היתה בשבילי ארץ-ישראל חוויה פנימית עמוקה, ולא רק מונח גיאוגרפי-פוליטי, ואולי דתי. כאשר הייתי שומע את השם ארץ-ישראל, הוא היה מעביר רטט בכל עצמותי. וכאשר שליח בא אלינו משם, היינו מנשקים את שולי בגדו. פיום — ישראל הפכה למושג שאיננו יונק ממעמקי-הנפש ומגועגי-הדורות. פיום — איבד המושג ישראל את המשיחיות שבתוכו".

אין לדעת, כמובן, את מידת הדיוק במסירת הדברים, אם כתבם כלשונם שיצאה מפי הרב. אבל מותר להניח שעיקר תוכנם נמסר באמונה. ועיקר תוכנם הוא: מדינת ישראל כאילו הסירה את העטרה מראשה של ארץ ישראל, זו עטרת ההוד והכוסף שבה נראתה תמיד לעיניו הפלואת-לגאולה של היהודי, ושל הילד היהודי בייחוד. מעין זה נמסר לפני זמן-מה מפי רבי מפורסם, והוא לא מעדת קורה, שמדינת ישראל הפקיעה, פביכול, את קדושתה של ארץ ישראל. ארץ ישראל, משקם בה יישוב יהודי גדול ונתעצם בה שלטון יהודי ויד ישראל תקיפה בו, חדלה להיות — ארץ-ישראל.

מבחינת ההגיון — ההגיון ההלכי, האגדי, ההיסטורי, העממי, בקיצור: מבחינת כל הבחינות של ההגיון היהודי — הרי זו זרות מדהימה ממש, טופחת על פניה של כל מה שהיוונו והגו ודימו וציפו דורות של יהודים תמימים,

מה שחשבו והגו ודימו וציפו דורות של יהודים תמימים, תמימים עם אלוהיהם ועם עמם. כלום ארץ ישראל בימי מנשה הופקעה מקדושתה, פסקה להיות ארץ-ישראל, ארץ הבחירה, ארץ אשר עיני ה' אלהי ישראל בה מראשית השנה ועד אחרית השנה? ואפילו שלטון הורדוס בארץ ישראל, כלום סתם את צינורות היניקה שלה „ממעמקי-הנפש ומגעועי-הדורות“? כלום זו באמת וכך נועדה להיות דמותה הנצחית של ארץ-ישראל: כל עיר על תלה בנויה ועיר האלהים מושפלת עד שאול תחתיה, ויהודים יושבים לנצח בכל הערים הפנויות על תלן ועיר האלהים מושפלת עד שאול תחתיה „מעבירה רטט בכל עצמותיהם“? לנצח — כמובן עד קץ הימין, אבל כלום מצווה היא שיהודים יחפו לקץ זה בערים הפנויות של הגויים דווקא, של כל הגויים שבעולם, ולא בארץ ישראל — בארץ ישראל שאינה מושפלת, בארץ ישראל שנבנית גם היא, בארץ ישראל של יהודים? דומה, אותם בני עלייה של עליות החסידים, ראשונים ואחרונים, ועליית תלמידי הגר"א (שזה מקרוב העלו את זכרה למלאת לה מאה וחמישים שנה) לא סברו כך.

אלא שלא ענין של הגיון בלבד כאן, אלא של מצב-נפש. וכנראה עובדה קיימת היא, שרבים מאלה שבהיותם נערים צעירים היתה ארץ-ישראל להם חווייה פנימית עמוקה וכאשר בא אליהם שליח משם היו מנשקים את שולי בגדו — עכשיו כאילו חוצצת מדינת ישראל בינם ובין ארץ-ישראל זו ששימשה נושא חווייתם מנוער. מיליונים מבני ישראל, ואולי הם רובו של העם היהודי כיום, מדינת ישראל דווקא היא שגילתה להם את ארץ-ישראל, זו נושאת הכוסף היהודי מדורות, שהיתה כבר זרה להם ורחוקה מלבם, ועוררה בהם על-ידי כך רגשות קירבה וערגה ליהדות שהיו רדומים ומשותקים בהם כל ימיהם, ואילו הללו שקתה בהם חוויית-הנעורים של ארץ-ישראל כאילו מכסה מדינת ישראל, בממשיותה המלאה, הפתוחה, הגדושה והרחבה, בנוכחותה הקרובה והמוחשת, המגיעה עד פתחי ביתו של כל אדם מישראל

לישראל הוא ענין בפני עצמו, ולא בו הדברים אמורים. אמורים הם באופן הצדקתה של אי-עליה זו, בקביעה זו ש„ישראל הפכה למושג שאיננו יונק ממעמקי-הנפש ומגעועי-הדורות“ וש„כיום איבד המושג ישראל את המשיחיות שבתוכו“. מה מקורה של קביעה זו? לכאורה הדבר פשוט וברור: „אשמה“ מדינת ישראל. יהודים ישבו ויושבים בגלות, יהודים חיפבו והיו מוכנים להמשיך לחבב את ארץ-ישראל בלב ובנפש, אלא שארץ-ישראל שינתה פתאום את טעמה, היתה למדינת ישראל, ונסתחפה שדהו של רגש-החיבה הקודם. לכאורה זה השינוי היחידי שחל בימינו בחיי עם ישראל והוא גם מקור התמורה האמורה ביחס לארץ-ישראל. אלא ש„לכאורה“ זה טמונה

גבריאֵל פֿרייֵץ

עַל אֵי הַכֶּמֶן

בְּרֹאשׁ שָׁנָה סְתִי עֶבֶר עָלִי לְמַדְתִּי:
הִנֵּה, הַשְׁלֵהְבַת פְּשֻטָּה בְּעֵצִים מְתַעַרְפְּלִים,
אֲשֶׁר־הִיא נֹנֶצֶת בְּשִׁלְגֵי הַנֶּצֶחַ, —
וְעַם זֹאת נֶאֱחָזֶת בְּחֶשֶׁשׁ תַּפְּסֻלִּי
שְׁאִינָה נֶאֱלָמֶת
וְיוֹקֶדֶת לְבִדָּה בְּחִלּוֹף.
בְּרֹאשׁ שָׁנָה סְתִי עֶבֶר עָלִי לְמַדְתִּי:
הִנֵּה, הַמֵּיִם מְלַחֲקִים חוֹפִים מְתַעַרְפְּלִים,
יִם-יָהּ הֵם חוֹגְרִים כִּד יִבְשָׁה, —
וְעַם זֹאת קוֹרְאִים דְּרוֹר לְאֵי הַקֶּטֶן
שְׁאִינוֹ נִסְתָּף
וּמִזְהִיר כְּפִנֵּינָה בְּחִלּוֹף.

— יהיה נא האומר זאת בינו לבין עצמו — אפשר משום כך נראה לו ש„איבד המושג ישראל את המשיחיות שבתוכו“? לגבי יהדות עשירה ושבעה ושאננה, שהותיר אלהים לפליטה מן התבערה הגדולה של ימינו, אין מדינת ישראל נראית בתכונת ה„משיחיות“ שבה. אבל לא היא בלבד. כלום האמונה המשיחית גופה, כנתינתה במסורת וב„אני מאמין“ — כלום לא איבדה גם ה י א את המשיחיות שבתוכה? כמה מאותם בחורים שלומדים הנדסה אלקטרונית וכו' ומפרישים מזמנם כדי ללמוד ש"ס ופוסקים, אף מהלכים חבושי כיפות בקמפוני האוניברסיטאות של אמריקה — כמה מהם מצפים לגאולה, לביאת המשיח? ויכול אדם לבוא ולומר, וקשה יהיה להתריס כנגדו: יהודים שאינם מצפים לגאולה אינם יהודים, אפילו מקיימים הם את כל ה„שלחן ערוך“; אפשר בני דת משה הם, אף בני עולם הבא, אבל לא יהודים.

ובכן זה מה שנשאר אחרי שריפת גוף ונשמה של יהדות אירופה: מדינת ישראל מזה ויהדות אמריקה — כעיקרה וסמלה של יהדות הגולה הנותרת — מזה (יהדות רוסיה הנסגרה והנאלמה היא לפי שעה מחוץ לחשבון, אבל מותר לקוות שיבוא יום והיא תצטרף לחשבון גדול עם מדינת ישראל). יהדות אמריקה על עשרותה ונדבנותה, על מוסדותיה ועל יחסה להם, גם על ישיבותיה ובתי-מדרשיה וסטודנטיה חבושי-הפיפות, באחת: יהדות אמריקה על שו ב ע ה ו ה שבה — מזה, ומדינת ישראל על ניסיה ונסיונותיה, על הגבורות והנפלאות שנעשו בה ועל החסרונות והשגיונות שנפלו בחלקה, על החרג הבורע והמעפל הנועז לקראת מחר על כל העניינים המתלווים להם, על ר ע ב ה ע ת י ד שבה — מזה. הפוחר יבחר ותבוא עליו ברכת טוב. אבל יש לשאול: מבחינה ד ת י ת — היכן היא „המשיחיות“, בזו או בזו? מבחינה ד ת י ת — תשובת עם ישראל לחורבן הדור היכן היא ניתנת, בזו או בזו? מבחינה ד ת י ת — המותר לנתק את מדינת ישראל, אפילו בדיבור, אפילו במחשבה, „ממעמקי-הנפש ומגעועי-הדורות“?